

Introducere

Unii consideră că literații au preocupări minore, iar literatura nu este demnă de-a fi admirată, cu atât mai puțin iubită. De regulă, respectivii nu dau o atenție deosebită nici culturii umaniste, în general. Respectiva mentalitate este îndeobște numită antiliterară. Termenul sugerează o situație polemică față de literatură, reală vreme de decenii, estompată astăzi, când manifestele antiliterare ale diferitelor avangarde au fost înlocuite de contestări mai puțin vehemente, adesea implicite.

Mai numeroși și mai diversificați decât s-ar putea crede, antiliterații exclud literatura din viața lor, o înlocuiesc prin surogate sau o descoperă acolo unde literații nu văd decât maculatură. Cartea de față se ocupă de un grup distinct de antiliterați, sefiștii români. Iată câteva precizări terminologice preliminare.

Sefeul este o varietate de literatură populară¹. Literatul² este un amator de literatură³, nu și de sefeu. În diverse măsuri, el este un „antisefist”. Sefistul nu este un cititor obișnuit de literatură, în ciuda aparențelor. El este mai degrabă un „antiliterat”⁴, având satisfacțiile și frustrările unui sectant religios.

În realitatea culturală, maximaliștii celor două categorii se întâlnesc destul de rar. Literatul parcurge uneori câte un sefeu, fie și numai pentru a-l ironiza apoi. Sefistul citește și ceva literatură, fie și numai pentru a putea menționa niște titluri în pledoariile sale *pro domo*. Cazurile de cititori profesioniști ambivalenți, de felul lui Ov. S. Crohmălniceanu, sunt cu totul excepționale. De regulă, apare o preferință, dovedindu-se astfel existența a două sisteme de lectură distincte. Respectivul familii culturale sunt totuși înrudite, fapt ce justifică și încurajează compararea lor.

În principiu, mecanismele și motivațiile preferinței pentru literatură sunt relativ simple. În mod corelativ, grupul social al literaților și mentalitatea lor nu sunt dificil de înțeles. Altfel stau lucrurile în privința „bizarilor” sefiștii. Aceștia au o relație mai întortocheată cu obiectul preferinței lor de lectură. Spre deosebire de pura și simpla iubire pentru literatură, alegerea repetitivului sefeu are resorturi psihice mai complicate, cel puțin în cazul sefiștilor cu acces la complexitatea intelectuală. Nici preferința sefiștilor obișnuiți pentru lectura naivă nu este lipsită de interes. Alegerea unor cărți fără valoare estetică și ideologic simple nu este neapărat un semn de inferioritate intelectuală, cum insinuează literații.

Ipoteze de felul celor schițate mai sus ne-au impus o modificare a proiectului inițial al cărții de față. Astfel, am renunțat la ideea unui studiu de *sociologie literară*, în favoarea unui eseu întemeiat mai ales pe sugestii metodologice provenite din *istoria mentalităților*. Am făcut referiri la textele sefiștilor (mai ales la teoretizări), dar numai pentru a pune în evidență mentalități. L-am privit pe sefiștul român mai mult ca membru al unui grup cultural și mai puțin ca autor. Tipologia culturală a înlocuit sociologia literară.

În schimb, atunci când am analizat situația sefiștilor români în câmpul producției culturale, am urmărit teme tradiționale ale *sociologiei literare*. Raporturile sefiștilor cu profesia de scriitor, participarea acestora la circuitul cult al difuzării și la cel popular, cititorii sefeurilor, poziția culturală a autorului specializat în sefeuri, specificul lecturii sefiste – iată câteva subiecte de discuție din această categorie.

Modul sefiștilor de-a vedea lucrurile n-a apărut prin generație spontană. Mentalitatea antiliterară este probabil ascendentă celei sefiste, la rândul ei având printre strămoși mentalitatea gnostică și cea manieristă. Mentalitatea postmodernistă, în fine, le oferă argumente nuanțate celor dispuși să „colonizeze” spațiul estetic cu ajutorul unor produse provenite din cultura populară⁵. Vechii și noii „antiliterari” consideră că literatura elitelor nu este superioară celei populare. În materie de mărturie asupra

naturii umane, declară sau doar gândesc ei, cea din urmă este cel puțin egală cu prima. Valoarea estetică, spun ei, nu este superioară altor valori, cum ar fi cea de comunicare. Preluând orientarea implicit antiliterară inclusă în paradigma postmodernistă, sefiștii au posibilitatea de-a justifica texte fără interes estetic. (Preocuparea sefistului pentru valoarea estetică este simulată din rațiuni tactice, după cum vom vedea, iar cea a neosefistului este în mod programatic nulă.)

Analizarea mentalității sefiste este stimulată de ipoteza că sefiștii fac parte dintr-o familie culturală mai numeroasă, indiferentă sau chiar disprețuitoare față de emoțiile estetice oferite de literatură și alte forme de artă. Respectivii preferă senzaționalul generat de spectacole tip *thriller*, inclusiv sportive, dar și speculațiile intelectuale reci, de tipul elucidării unor enigme, situate la un nivel convenabil de complexitate, de regulă cel jurnalistic. Mentalitatea lor câștigă tot mai mult teren în lumea de azi. Oricine nu este în mod special impresionat de valoarea estetică, în artă și în viață, este deci înrudit cu sefiștii.

Aproximarea mentalității sefiste urmărește și resorturile psihice ale orientării antiliterare, în general. În acest sens, similitudinile amintite mai sus par justificate. Sefistul aduce cu un adept al gnosticismului, iar mentalitatea sefistă are anumite asemănări cu aceea a omului baroc/manierist. Omul postmodernist, în fine, cultivă o manieră culturală de *flâneur*⁶, dovedindu-se incapabil de emoții persistente și preferând să-și satisfacă la nesfârșit o curiozitate aparent superficială. Există un tip uman neinteresat de emoțiile estetice, cu preferințe de felul celor înșirate mai sus, cu gust pentru literatura populară și divertismentul comercial? S-ar părea că da.

Nu doar sefiștii preferă literatura populară. Alți anti-elitiști virtuali sunt interesați de romanele polițiste sau de cele senzaționale. Nu ne-am ocupat de vreuna dintre aceste categorii de cititori, fiindcă sefiștii, spre deosebire de alți amatori de literatură populară, sunt un grup social mai distinct. Ei au un ethos anume, incluzând devotamentul ideologic rece, dar

definitiv, al unor credincioși neoprotestanți. Forma lor de viață culturală este deosebită față de aceea a autorilor/cititorilor obișnuiți de literatură, fie aceasta și populară. Sefiștii au în plus și o preferință marcată pentru teoretizări, în cunoscuta manieră a avangardiștilor de altă dată. Ei se referă, fie și numai în conversațiile dintre ei, la literaritatea sefeului, dar și la independența acestuia față de literatură. Frona contradictorie față de literatură le aduce o expresivitate distinctă.

Și neosefiștii sunt interesați. Prevalându-se inclusiv de relativa eclipsă a ideii tradiționale de literatură artistică, resimțită în ultimii ani, ei constată cu satisfacție că marea literatură și marele scriitor tind să devină niște concepte întrucâtva desuete. Această situație s-ar explica prin industrializarea divertismentului, dar și prin pierderea de prestigiu a intelectualului, în general.

Adepti pasionați ai navigării pe Internet, adesea participanți fervenți la grupuri de discuții online, neosefiștii ilustrează o mutație de mentalitate, perfecționând preferința pentru antiliteratură. Ei renunță în mod fățiș la discuțiile despre literaritate, arătându-se preocupați de aspectele comerciale și de pura plăcere a conversației amatoristice. Tentativele lor teoretice sunt de altă natură.

Am dialogat mulți ani cu sefiștii români, le-am citit textele, comentariile și manifestele programatice, le-am intuit și chiar le-am trăit frustrările. Am înțeles cum se poate rata o carieră literară în România prin cultivarea sefeului. Mai potrivită într-o carte de memorii, relatarea unor asemenea experiențe ni s-a părut totuși tentantă.

Între literatura artistică și sefeu există o contradicție aparent insolubilă. Trăită, aceasta poate deveni o dilemă existențială, cu potențial dramatic. Vreme de decenii, sefiștii români s-au străduit în zadar să unifice teoretic cele două domenii. În actualitate, aceste încercări tind să se stingă. Ticul intelectual al referirii la statutul literar al sefeului este pe punctul de a dispărea. Au fost necesare decenii pentru a se ajunge în acest stadiu. Fortificată prin nenumărate referiri scrise sau vorbite, dilema cu pricina a

avut timp să-și câștige o anumită statură intelectuală, să devină un posibil capitol de istorie a mentalităților.

Cine sunt cititorii potențiali ai cărții de față? Literații consideră că lectura unor comentarii despre sefeu este pierdere de timp. Ei afirmă că sefeul este repetitiv și presupune recondiționarea la nesfârșit a unor teme și locuri comune. Așa stând lucrurile, de ce-ar fi sefiștii interesanți? Literații admit că există și sefeuri reușite, dar în acest caz, spun ei, este vorba despre literatură bună pur și simplu. Prin urmare, n-am fost încurajați să scriem pentru ei. Pe de altă parte, adresat sefiștilor, textul nostru trebuia să respecte în mod obligatoriu regula minciunii pioase. Sefiștii români practică în mod sistematic complezența, atunci când scriu sau rostesc comentarii despre textele de gen. Spre a nu fi repudiați de „coreligionarii” lor, dar și pentru a rămâne fideli unei opțiuni de lectură, ei trebuie să dovedească o preferință necondiționată. Neosefiștii, în universul lor cultural, unde textele cyberpunk au înlocuit sefeul, nu par defel interesați de mentalitatea sefistă.

Prin urmare, pentru a ne adresa unui grup distinct de cititori potențiali, am avut la dispoziție următoarele posibilități. 1. Un pamflet împotriva sefeului, pe placul literaților. 2. Un text encomiastic, în cunoscuta tradiție a pledoariilor *pro domo*, pe gustul sefiștilor. 3. O cercetare unde ideea de literaritate ar fi eludată în mod sistematic, eventual interesantă pentru neosefiști. Aceste trei variante, cum se poate observa, s-ar fi ocupat mai mult de sefeuri și mai puțin de sefiști, contrazicând intențiile noastre declarate. Drept urmare, am încercat să aplicăm varianta neutralității sociologice, urmând recomandarea clasică a lui Max Weber⁷. Am considerat că sefeul este egalul literaturii, în sens cultural. În mod corelativ, mentalitatea literatului și aceea a (neo)sefistului ni s-au părut la fel de interesante. Abordarea jurnalistic-pătimașă (cvasireligioasă) implică ideea absolutului literar, respectiv a celui sefistic. Am încercat s-o evităm. Această tentativă s-a dovedit a fi destul de dificilă, fapt explicabil și prin

inexistența unui model, adică a unei analize neutre a polemicii dintre literați și sefiști.

Îi vom urmări pe (neo)sefiștii români fără părtinire și fără antipatie. Această atitudine este recomandabilă și pentru a nu cădea într-o discuție stearpă despre superioritatea sau inferioritatea unei anumite preferințe de lectură. Gusturile nu se discută.

Sintagma „sefist canonic”, folosită pe parcursul lucrării noastre, se referă la un grup social definitiv pentru mentalitatea aflată în discuție, un fel de nucleu dur al comunității sefiste din România, format din persoane fără studii filologice. Nu puțini dintre cei implicați în lectura sau scrierea sefeurilor sunt „bisexuali”, adică preferă sefeul, dar nu se dau în lături nici de la anumite relații cu literatura. Sefiștii canonici, în schimb, nu au asemenea fluctuații de gust, preferința lor fiind univocă și definitivă. Lor li se datorează vitalitatea ideologiei sefiste în înfruntarea cu ideologia literară, precum și persistența anumitor forme de instituționalizare, de natură să împiedice transformarea sefeului într-o avangardă literară printre altele. Sefistul canonic este maximalistul sefiștilor.

Nu ne vom referi la (neo)sefiști cunoscuți sau chiar celebri din alte țări, amintind comunitatea sefistică mondială doar în legătură cu aspirațiile românești. Tradiția autohtonă a comentariilor sefiste presupune menționarea cvasirituală a „zeilor tutelari” ai genului. Am evitat-o, preferând să ne concentrăm asupra (neo)sefiștilor români. În ceea ce-i privește pe literații români, vom menționa doar anumite caracteristici generale, necesare ca termen de contrast. Introducerea acestora în discuție s-a dovedit necesară, nici un alt grup social (în afara unor organizații de credincioși neoprotestanți) nu seamănă la fel de mult cu (neo)sefiștii.

O dificultate destul de ciudată a apărut atunci când am realizat că discursul neutru este lesnicios doar în teorie. Practic, alunecarea către o retorică de tip pledoarie, cu sprijinirea uneia dintre părți, este aproape imposibil de ocolit. Soluția ni s-a părut a fi adoptarea succesivă și explicită a două puncte de vedere, fiecare dintre acestea corespunzând unei retorici

distincte. Rămâne de văzut cât de realist a fost acest proiect de „ecumenism” critic.

Precizăm din nou că ne vom referi doar la literații și sefiștii români, chiar dacă vom folosi cel mai adesea termenul generic de „literat” și de „sefist”. Pentru amatorii de exactitate, lămurim și o posibilă altă confuzie. „Confruntare” înseamnă comparare obiectivă, fără implicare emoțională, efectuată de un terț. O expresie relativ semidoctă, de mare circulație jurnalistică, sugerează însă ideea de conflict („Echipa s-a confruntat cu un adversar dificil.”) În titlul nostru, „confruntare” semnalează deci faptul că este vorba despre examinarea din exterior a două mentalități distincte și nu despre o pledoarie în favoarea uneia dintre ele.